

การสืบทอดความเป็นจีนผ่านการทำความเข้าใจ
ในความหมายและสัญลักษณ์ทางศาสนาของชาวจีน
สู่ลูกหลานในสังคมไทย*

The Transmission of the Chinese through
Understanding the Meaning and Religious Symbols
to the Chinese Descendants in Thai Society

เรือนแก้ว ภัทรานุประวัติ**

Ruenkaew Pattranupravat

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการดำรงอยู่ของลักษณะความเป็นจีนในสังคมไทยเน้นรูปแบบและวิธีการสืบทอดความเป็นจีนของชาวจีนสู่ลูกหลานที่เกิดในสังคมไทย ความรู้ ความเข้าใจในการถ่ายทอดความหมายของเทศกาลและขนบธรรมเนียม ประเพณีจีนที่สำคัญ รวมทั้งการวิเคราะห์ชาวไทยเชื้อสายจีนในบริบทสังคมไทย การศึกษาเก็บข้อมูลโดยแบบสอบถาม

* การวิจัยได้รับทุนส่งเสริมการวิจัยจากมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย พ.ศ. ๒๕๕๔ (ผู้สนใจสามารถหาอ่านรายละเอียดด้านอื่น ๆ ในรายงานฉบับสมบูรณ์ตามเอกสารอ้างอิงต่อท้าย) และข้อมูลเก็บระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๕

** รองศาสตราจารย์ประจำสาขาการศึกษาทั่วไป คณะมนุษยศาสตร์และประยุกต์ศิลป์ มหาวิทยาลัยหอการค้า

นักเรียนที่กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๒๘๒ คน และการสัมภาษณ์แบบลึกชาวจีน จำนวน ๓๐ คน ในจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเชื่อ ความศรัทธา ในเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวจีนส่วนใหญ่ยังมีธรรมเนียมการไหว้เจ้าในวันพระจีน และบรรพบุรุษในวันเซ็งเม้ง เทศกาลที่มีการปฏิบัติตามธรรมเนียมของทุกคนรอบครัว ได้แก่ ตรุษจีน และสารทจีน ส่วนเทศกาลอื่น ๆ จะแตกต่างกันไปในแต่ละครอบครัว กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจในความหมายของเทศกาลตรุษจีน สารทจีน กินเจและไหว้เจ้าปลายปี รูปแบบการสืบทอดเทศกาลและประเพณีของชาวจีนทำทั้งทางตรงและทางอ้อม ปัญหาการสืบทอดอยู่ที่รูปแบบการสืบทอดของชาวจีนมีลักษณะไม่เป็นทางการ ไม่เป็นระบบ ไม่ครบถ้วน ปัจจัยที่สนับสนุนให้การสืบทอดความเป็นจีนประสบผลสำเร็จ คือ การแก้ไขความบกพร่องของการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและมากพอระหว่างคนแต่ละรุ่นอายุ กระบวนการขัดเกลาภายในครอบครัว การปลูกฝังให้ตระหนักถึงความเป็นลูกหลานจีน การเน้นย้ำความสำคัญที่ต้องสืบทอดเพื่อการดำรงอัตลักษณ์ของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์

คำสำคัญ : การสืบทอดความเป็นจีน ลูกหลาน สัญลักษณ์ทางศาสนา สังคมไทย

Abstract

The purpose of this article aims to investigate the existence of Chineseness in Thai society, focusing on the transmission patterns and how Chineseness is being transferred to the young Chinese generation born in Thailand, which include the transfer of knowledge and understanding of the meaning of important Chinese festivals and traditions and the analysis

of the Thai Chinese in Thai Societal Context. The data used in this study were collected by distributing questionnaires to 282 secondary students in Samut Songkhram and an in-depth interview with 30 Chinese people. The findings are that a majority of the research participants still have their beliefs and faith in gods and sacred or holy items. Most of them still pay respect to their gods on Chinese Sabbath Days as well as to their ancestors (Qing ming). The festivals engaged by every family are the Chinese New Year and Chinese Autumn festival. Others differ from family to family. Most of the participants have knowledge and understanding of the meaning of the Chinese New Year, Chinese Autumn Festival, Vegetarian Festival and God's Thanksgiving Day. The transmission patterns of Chinese festivals and traditions are either direct or indirect. The problems of the transmission occurred because of informal, non-systematic, unclear, and incomplete communicative processes. The factors supporting the success of the transmission of Chineseness are accurate information given by the old to the young generation, a refining process in a family, encouragement of the sense of Chineseness to the young generation, the importance of the transmission of Chineseness to preserve Chinese identity.

Keywords : Transmission of Chineseness, Descendants, Religious Symbols, Thai Society

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่องการสืบทอดความเป็นจีนผ่านการทำความเข้าใจในความหมายและสัญลักษณ์ทางศาสนาของชาวจีนผู้ลูกหลานในสังคมไทยซึ่งเก็บข้อมูลระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๕ มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอ ความรู้

ความเข้าใจ ในความหมายและสัญลักษณ์ทางศาสนาของชาวจีน รูปแบบและวิธีการ สืบทอดความเป็นจีนสู่ลูกหลาน สาเหตุหรืออุปสรรคสำคัญในการสืบทอดความคิด ความเชื่อขนบธรรมเนียม ประเพณี และเทศกาลของชาวจีนสู่รุ่นลูกหลาน ปัจจัยที่สนับสนุน ให้การสืบทอดความเป็นจีนประสบผลสำเร็จ และอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนใน บริบทสังคมไทย

ข้อมูลพื้นฐานที่ใช้วิเคราะห์ได้จากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย นักเรียน เชื้อสายจีน จำนวน ๒๘๒ คน และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้ปกครอง จำนวน ๓๐ คน ในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยแบ่งการศึกษา (๑.) ความรู้ ความเข้าใจ ในความหมาย และสัญลักษณ์ทางศาสนาของชาวจีน (๒.) รูปแบบและวิธีการสืบทอดความเป็นจีนสู่ ลูกหลาน (๓.) สาเหตุหรืออุปสรรคสำคัญในการสืบทอดความคิด ความเชื่อขนบธรรมเนียม ประเพณี และเทศกาลของชาวจีนสู่รุ่นลูกหลาน (๔.) ปัจจัยที่สนับสนุนให้การสืบทอด ความเป็นจีนประสบผลสำเร็จ (๕.) การสืบทอดความเป็นจีน : มุมมองทางสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา และ (๖.) สรุปเชิงวิเคราะห์อัตลักษณ์ชาวจีนในสังคมไทย

ข้อมูลเบื้องต้น

ประชากรในการศึกษา ได้แก่ ชาวไทยเชื้อสายจีน จ.สมุทรสงคราม กลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ประกอบด้วย นักเรียนที่กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๒๘๒ คน เป็นหญิง คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๓ ชาย ร้อยละ ๓๓.๗ อายุระหว่าง ๑๓-๑๘ ปี อายุ ๑๕-๑๖ ปี มีจำนวนมากที่สุด ส่วนใหญ่เรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔ รองลงมากำลัง ศึกษามัธยมศึกษาปีที่ ๒ และ ๓ กลุ่มที่ ๒ ได้แก่ ชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย หรือรุ่นพ่อแม่ หรือเครือญาติของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มแรก กลุ่มนี้ในงานวิจัยเรียกว่ากลุ่ม ผู้ปกครอง มีจำนวนทั้งสิ้น ๓๐ คน คิดเป็นหญิงร้อยละ ๘๓.๓ ชายร้อยละ ๑๖.๗ ส่วนใหญ่แต่งงานแล้ว สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๗ รองลงมาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๓๐ ตัวอย่างอายุน้อยที่สุด คือ ๓๑ ปี ส่วน อายุสูงสุด ๙๐ ปี ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ อายุผู้ให้สัมภาษณ์

ช่วงอายุ	อายุผู้ให้สัมภาษณ์	จำนวน
๓๐-๓๕	๓๑	๑
๓๖-๔๐	๓๗, ๔๐, ๔๓, ๔๐	๔
๔๑-๔๕	๔๒, ๔๕	๒
๔๖-๕๐	๔๖, ๕๐, ๔๕, ๕๐, ๔๘, ๔๙, ๔๘	๗
๕๑-๕๕	๕๑, ๕๕, ๕๕, ๕๓, ๕๕, ๕๒	๖
๕๖-๖๐	๕๗, ๕๖, ๕๗, ๕๖	๔
๖๑-๖๕	๖๓	๑
๖๖-๗๐	-	๐
๗๑-๗๕	๗๕	๑
๗๖-๘๐	๗๗, ๗๗, ๘๐	๓
๘๑ ขึ้นไป	๙๐	๑

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เกิดที่จังหวัดสมุทรสงคราม ที่เหลือมาจากจังหวัดอื่น ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร ราชบุรี ปัตตานี สมุทรสาคร เพชรบุรี และ ๑ ท่าน เกิดที่ประเทศจีน อพยพมากับญาติโดยเรือสำเภา ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยที่จังหวัดสมุทรสงคราม จวบจนถึงทุกวันนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๗ เป็นคนรุ่นที่ ๓* สมาชิกส่วนใหญ่ของครอบครัวแต่งงานกับชาวไทยเชื้อสายจีน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๗ แต่งงานกับคนไทยแท้ คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ ๖๖.๗ ไม่ได้ใช้ภาษาจีนที่บ้าน ส่วนผู้ที่ยังคงใช้ภาษาจีนอยู่ในบ้าน พูดคุยกับสมาชิกในบ้าน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓ เกือบทั้งหมดเป็นชาวจีนแต่จิว ระดับการใช้ภาษา พบว่าส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ

* ก. ชาวจีนรุ่นที่ ๑ หมายถึง คนจีนที่อพยพจากประเทศจีน มาตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานในประเทศไทย อาจจะมีสัญชาติไทยหรือสัญชาติจีนก็ได้ กลุ่มนี้อาจหมายถึง ชาวจีนอพยพ

ข. คนจีนรุ่นที่ ๒ หมายถึง บุคคลที่เกิดในประเทศไทย มีสัญชาติไทย และพ่อแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีบรรพบุรุษอพยพมาจากประเทศจีน กลุ่มนี้อาจหมายถึงลูกชาวจีนอพยพ (รุ่นที่ ๑)

ค. ชาวจีนรุ่นที่ ๓ หมายถึงรุ่น หลาน เหลน

๗๖.๗ พูดโดยใช้ภาษาไทย มีภาษาจีนปนเล็กน้อย มีเพียงร้อยละ ๑๐ ที่พูดภาษาไทย สลับกับภาษาจีนในสัดส่วนพอ ๆ กัน ส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๓ ไม่เคยเรียนภาษาจีน มีร้อยละ ๓๖.๗ ที่เคยเรียนภาษาจีน และมีบางส่วนเรียนทั้งภาษาไทยและภาษาจีน

จากการสัมภาษณ์ตัวอย่างที่เป็นผู้ปกครองพบว่าตัวอย่างทั้งหมดนิยามตนเองว่าเป็นคนจีน หรือคนไทยเชื้อสายจีน โดยเฉพาะกลุ่มชาวจีนรุ่นที่ ๑ ปัจจุบันกลุ่มนี้มีอายุประมาณ ๗๐-๙๐ ปีขึ้นไป ในจำนวนนี้พบว่าทั้งหมดสามารถจำเรื่องราวความหลังในวัยเด็กเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต การประกอบพิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี กลุ่มนี้ยังคงดำรงเอกลักษณ์ความเป็นจีนเด่นชัด โดยเฉพาะด้านการใช้ภาษาจีน การแต่งกาย อาหาร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับการใช้ภาษาจีนในครอบครัวชาวจีน ดังนี้ ในรุ่นปู่ ย่า (ชาวจีนเรียกว่า อาจ่า อาม่า) หรือแม้กระทั่งรุ่นพ่อ แม่ (รุ่นที่ ๑ และ ๒) ยังมีการใช้ภาษาจีนภายในครอบครัวและญาติมิตรในชุมชน แต่ถ้ามารุ่นที่ ๓ คือ รุ่นหลาน เหลนกลับปรากฏการสิ้นสุดลงของการใช้ภาษาจีนอย่างสิ้นเชิง ทำให้ผู้เขียนสรุปข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการใช้ภาษาจีนในครอบครัวชาวจีนปัจจุบัน ดังนี้ ๑) บ้านชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นหลาน เหลนไม่ปรากฏการใช้ภาษาจีนในครอบครัว และ ๒) ลูก หลานชาวจีนจำนวนมากไม่สามารถพูด คุย หรือสื่อสารด้วยภาษาจีนซึ่งเป็นภาษาของบรรพบุรุษได้แม้แต่่น้อย

ด้านความเชื่อทางศาสนา พบว่าตัวอย่างทั้ง ๒ กลุ่ม มีสัดส่วนความเชื่อ ความศรัทธาในเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อาทิ เจ้าแม่กวนอิม เทพเจ้ากวนอู เจ้าแม่ทับทิม ขงจื้อ พระโพธิสัตว์ พระสังกัจจายน์ ใกล้เคียงกัน คือร้อยละ ๗๒.๓ และ ๗๓.๓ ส่วนผู้ที่ตอบว่าไม่เชื่อมีจำนวนค่อนข้างจะแตกต่างกัน โดยกลุ่มนักเรียนตอบว่าไม่เชื่อ คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๒ ส่วนผู้ปกครองไม่มีผู้ใดตอบว่าไม่เชื่อ สันนิษฐานว่าส่วนนี้จำนวนหนึ่งน่าจะเป็นกลุ่มที่ตอบว่าไม่แน่ใจ ซึ่งมีจำนวนถึงร้อยละ ๒๖.๗ ขณะที่นักเรียนตอบว่าไม่แน่ใจเพียงร้อยละ ๑๓.๑

จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้ผู้ศึกษาตั้งเป็นข้อสังเกตว่าไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองหรือนักเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งมีอายุที่แตกต่างกัน ภายในบริบทของสังคมไทยหรือวัฒนธรรมจีนทั้งสองกลุ่มยังคงถูกอบรมสั่งสอนทั้งทางตรงและทางอ้อมให้มีความเชื่อความศรัทธาในเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกัน ถึงแม้จะไม่ได้เชื่อในอำนาจต่าง ๆ ทั้งหมด แต่ทั้งสองกลุ่มก็ไม่คิดที่จะปฏิเสธ หรือท้าทายอำนาจสิ่งที่ยังมองไม่เห็น

กลุ่มผู้ปกครองส่วนใหญ่ไปไหว้เทพเจ้าปีละ ๑-๒ ครั้ง ด้านความคิดในเรื่องการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมพบว่า ส่วนใหญ่มองว่าธรรมเนียมเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ ดังนั้นจะพบว่าธรรมเนียม ประเพณีหลายอย่างยังคงถูกปฏิบัติในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการไหว้เจ้าในวันพระจีน ตรุษ สารทจีน หรือการไหว้บรรพบุรุษในวันเซ็งเม้ง แต่ขณะเดียวกันชาวจีนหลายครอบครัว กล่าวว่าถ้าไม่พร้อมก็สามารถละเว้น หรือไม่ปฏิบัติได้ ไม่ถือเป็นเรื่องผิดรุนแรง แต่อาจจะนำมาสู่เพียงความไม่สบายใจ จากความคิดดังกล่าว ทำให้พบว่ามีธรรมเนียมและพิธีกรรมบางอย่างถูกละเว้น ไม่ปฏิบัติในครอบครัวชาวจีนปัจจุบันเช่นเดียวกัน

จากงานวิจัย พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๗ ตอบว่า ที่บ้านยังคงมีการไหว้วันพระจีน โดยปกติจะไหว้เพียงคนเดียว ไม่มีลูกหลานร่วมไหว้ด้วยของไหว้ส่วนใหญ่ ได้แก่ ผลไม้ ขนม น้ำชา กระดาษเงิน กระดาษทอง

จากข้อมูลต่าง ๆ ข้างต้น ทำให้ผู้เขียนสรุปว่าถึงแม้ชาวจีน/ชาวไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ยังคงปฏิบัติตามธรรมเนียมในการไหว้เจ้าวันพระจีนซึ่งตรงกับวันที่ ๑ และวันที่ ๑๕ ของทุกเดือน แต่ชาวจีนส่วนใหญ่ไม่ได้อธิบายเหตุผลการไหว้เทพเจ้าแก่ลูกหลาน ทำให้ลูกหลานเข้าใจความหมายของวันดังกล่าวค่อนข้างน้อย ดังจะพบว่ามีเพียงร้อยละ ๓๙.๑ เท่านั้นที่ตอบว่าเข้าใจความหมาย และร้อยละ ๘๐ ตอบว่าพ่อแม่หรือบรรพบุรุษไม่เคยบอกความสำคัญ หรือเหตุผลของการไหว้เจ้า นอกจากนั้นชาวจีนยังมองการไหว้เทพเจ้าในวันพระจีนเป็นกิจกรรมที่ชาวจีนกระทำอย่างสม่ำเสมอ เป็นเรื่องของความเชื่อส่วนบุคคล เป็นกิจกรรมทางศาสนาที่ปฏิบัติประจำ ไม่ยุ่งยาก สามารถดำเนินการด้วยตนเอง ไม่ต้องมีบุคคลใดช่วย ทำให้การมีส่วนร่วมของลูกหลานจึงน้อย หรือแทบจะไม่มีเลย

จากงานวิจัย พบว่า การไหว้วันพระจีนของครอบครัวชาวจีน ชาวจีนจะให้พระตามหิ้งพระทุกแห่ง โดยเฉพาะไหว้ตุ้จู้เอี้ย ซึ่งเปรียบเสมือนพระภูมิเจ้าที่ของชาวจีน บางบ้านที่ตั้งทั้งตุ้จู้เอี้ยและศาลพระภูมิ (แบบไทย) ก็จะให้ทั้งสองอย่าง

ในส่วนของประเทศกาลเซ็งเม้ง พบว่าชาวจีนทั้งรุ่นพ่อ แม่ และรุ่นลูกหลานให้ความสำคัญกับเทศกาลนี้มากที่สุดเทศกาลหนึ่ง จากความสำคัญของเทศกาลดังกล่าว ทำให้พบว่า ปัจจุบันชาวจีนรุ่นพ่อแม่ไปไหว้เซ็งเม้ง คิดเป็นร้อยละ ๙๐ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน เห็นด้วยกับการไปไหว้บรรพบุรุษที่สุสาน คิดเป็นร้อยละ ๙๕.๗ มีผู้ไม่เห็นด้วยจำนวนน้อยเพียงร้อยละ ๓.๙ และมีถึงร้อยละ ๕๑.๔ ที่คิดว่าตนเองมีหน้าที่สืบทอด

ประเพณีการไหว้ต่อจากบรรพบุรุษ ส่วนสาเหตุสำคัญที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างไปไหว้บรรพบุรุษที่สุสาน เรียงตามลำดับจากมากถึงน้อย ดังนี้ คิดว่าเป็นลูกหลานสมควรไปแสดงความเคารพ มีจำนวนร้อยละ ๔๗.๕ รองลงมาเพื่อแสดงความกตัญญู คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๑ ไม่รู้เหตุผลที่แท้จริง เพราะไม่มีผู้ใดบอก จำนวนร้อยละ ๑๒.๑ และญาติพี่น้องให้ไปมีร้อยละ ๓.๕ ส่วนกลุ่มผู้ปกครองให้เหตุผลว่าเพื่อแสดงความกตัญญูมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาเพื่อแสดงความเคารพในฐานะลูกหลาน และให้บรรพบุรุษปกป้องให้สุขภาพแข็งแรง ตามลำดับ การไปฮวงซุ้ยเพื่อไหว้บรรพบุรุษมักประกอบด้วยสมาชิกในครอบครัว ทั้งที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน และที่แยกไปสร้างครอบครัวใหม่ ประกอบด้วย ญาติพี่น้อง ลูก หลาน เหลน ที่สืบเชื้อสายโลหิตร่วมกัน และ/หรือที่นับถือเป็นญาติสนิท รวมทั้งเขย และสะใภ้

จากงานวิจัยพบว่าบุคคลที่ไปไหว้บรรพบุรุษกับกลุ่มตัวอย่างเป็นประจำ ได้แก่ ญาติพี่น้อง คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๖๖ หลาน คิดเป็นร้อยละ ๖๐ ลูก คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๖๖ โดยทั่วไป ในหนึ่งครอบครัวจะมีสมาชิกหลายรุ่นอายุ ร่วมเดินทางไปไหว้บรรพบุรุษพร้อมเพรียงกันตามที่ได้ندหมาย เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก หลาน พี่ ๆ น้อง ๆ ป้า น้า อา เป็นต้น

ส่วนบุคคลที่กลุ่มตัวอย่างคาดหวังว่าจะให้ทำหน้าที่ไหว้บรรพบุรุษที่สุสานแทนตนเอง หลังจากตนเองเสียชีวิต พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ ๔๐ ตอบว่า ไม่แน่ใจว่าจะมีผู้ใดทำหน้าที่ไหว้บรรพบุรุษแทนตนเองมีจำนวนมากที่สุด รองลงมา คือ หลาน คิดเป็นร้อยละ ๓๐ เครือญาติ มีจำนวนเท่ากับลูกชาย คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๖๖ ลูกสาว คิดเป็นร้อยละ ๒๐ และยังไม่ได้คิดมีร้อยละ ๓

ความสำคัญของเทศกาลถูกปลูกฝังในกลุ่มชาวจีนรุ่นแล้วรุ่นเล่า หลายครอบครัวมองว่าเป็นหน้าที่โดยตรง (manifest function) ที่สมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะลูกหลาน ต้องสืบทอดในรุ่นตนเองให้ดีที่สุด และจะต้องสืบทอดให้คนรุ่นต่อไปให้นานเท่านานที่สุด การให้ความสำคัญเทศกาลเชิงฝังปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นจริงและสัมผัสได้จากความแออัดของการจราจร ความคับคั่งของรถ ที่มุ่งหน้าไปสู่สุสานแต่ละแห่งในแต่ละปี

จากความเชื่อดังกล่าว ทำให้ชาวจีนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับเทศกาลเชิงฝังว่าเป็นเทศกาลสำคัญเทศกาลหนึ่งที่จะต้องมีการปฏิบัติสืบเนื่องต่อไปชั่วรุ่นลูกหลาน ทำให้ผู้วิจัยสรุปว่าเทศกาลและพิธีกรรมไหว้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับที่สุสานยังคงเป็นประเพณี

สำคัญของชาวไทยเชื้อสายจีนของคนรุ่นปัจจุบัน และในอนาคตอย่างน้อยอีก ๒-๓ รุ่นอายุขึ้นไป

ความรู้ความเข้าใจในความหมายและสัญลักษณ์ทางศาสนาของชาวจีน ตรุษจีน

กลุ่มตัวอย่างชาวจีนรุ่นพ่อแม่ทั้งหมดมีความรู้เข้าใจความหมายของวันตรุษจีนเป็นอย่างดี ว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ ของไหว้สำคัญที่ใช้ในเทศกาล ได้แก่ ขนมเซ่ง ขนมเทียน กล่าวได้ว่า ขนมเซ่ง ขนมเทียน กระดาษเงิน กระดาษทอง เป็นสัญลักษณ์สำคัญที่ใช้นำมาไหว้ในช่วงเทศกาลตรุษจีน

กิจกรรมหรือการปฏิบัติตามธรรมเนียมในเทศกาลตรุษจีนที่กลุ่มตัวอย่างปฏิบัติมีหลายสิ่งอย่าง ที่สำคัญเรียงตามลำดับจากมากถึงน้อย ดังนี้ ทำความสะอาดบ้าน ไหว้เทพเจ้าในบ้าน ไหว้บรรพบุรุษ พุดแต่สิ่งดี ๆ ใส่เสื้อผ้าสีสดใส แจกเงินแต๊ะเอีย ไม่ยืมเงินในวันตรุษจีน ไหว้เจ้าตามศาลเจ้า ตั้งเครื่องบูชาเทพเจ้า ไหว้ผีไร้ญาติ เคารพผู้อาวุโส ส่งส้มคารพตามบ้านญาติ *ดูรายละเอียดตารางที่ ๒*

ความรู้ความเข้าใจในเทศกาลตรุษจีนก่อให้เกิดธรรมเนียมปฏิบัติหลายอย่างหลายประการ ทั้งสิ่งที่พึงปฏิบัติและสิ่งที่พึงดเว้น ส่วนลูกหลานจีนพบว่าร้อยละ ๘๐ รู้และเข้าใจธรรมเนียมการปฏิบัติในวันตรุษจีนเป็นอย่างดี

ตรุษจีนเป็นเทศกาลที่ชาวจีนส่วนใหญ่ทั้งนักเรียนและผู้ปกครองจัดลำดับให้ความสำคัญอันดับ ๑ ในบรรดาเทศกาลทั้งหมดของจีนในสังคมไทย และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนคิดว่าตรุษจีนเป็นเทศกาลที่ควรจะมีการสืบทอดมากที่สุด

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสรุปว่าตรุษจีนยังคงเป็นเทศกาลสำคัญที่สุดของชาวจีนในสังคมไทย จะดำรงอยู่ในสังคมและมีการสืบทอดไปสู่รุ่นลูกหลานอีกหลายชั่วอายุ

ตารางที่ ๒ การปฏิบัติตามธรรมเนียมในเทศกาลตรุษจีน

ครอบครัว	ทำความสะอาดบ้าน	ไหว้เจ้าที่ศาลเจ้า	ไหว้บรรพบุรุษที่บ้าน	ไหว้เทพในบ้าน	ไหว้ผีไร้ญาติ	เคารพผู้อาวุโส	แจกเงินอั่งเปา	ส่งส้มเคารพตามบ้านญาติ	ตั้งเครื่องบูชาเทพ	ไม่อิมเงิน	พูดแต่สิ่งดีๆ	ใส่เสื้อผ้าสีสดใส
๑	✓	✓	✓	✓	☒	☒	✓	✓	☒	☒	✓	✓
๒	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	☒	✓	✓	✓
๓	✓	✓	✓	✓	☒	☒	☒	☒	☒	☒	✓	✓
๔	✓	☒	✓	✓	✓	✓	✓	☒	✓	✓	✓	✓
๕	✓	✓	✓	✓	☒	☒	☒	☒	✓	✓	✓	✓
๖	✓	✓	✓	✓	☒	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๘	✓	✓	✓	✓	✓	☒	✓	✓	☒	✓	✓	✓
๙	✓	✓	✓	✓	✓	☒	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๑๐	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๑๑	✓	☒	✓	✓	☒	☒	✓	✓	☒	✓	✓	✓
๑๒	✓	☒	✓	✓	☒	✓	✓	✓	☒	✓	✓	✓
๑๓	✓	☒	✓	✓	☒	☒	✓	✓	☒	✓	✓	✓
๑๔	✓	☒	✓	✓	☒	✓	✓	✓	☒	✓	✓	✓
๑๕	✓	✓	✓	✓	☒	☒	☒	☒	✓	✓	✓	✓
๑๖	✓	☒	✓	✓	✓	✓	✓	☒	✓	☒	✓	✓
๑๗	✓	✓	✓	✓	☒	☒	✓	☒	✓	☒	✓	✓
๑๘	✓	✓	✓	✓	☒	☒	✓	☒	✓	☒	✓	✓
๑๙	✓	☒	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	☒	✓	✓
๒๐	✓	✓	✓	✓	✓	☒	✓	☒	✓	✓	✓	✓
๒๑	✓	✓	✓	✓	☒	✓	✓	☒	✓	✓	✓	✓
๒๒	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	☒	✓	✓	✓	✓
๒๓	✓	✓	✓	✓	✓	☒	✓	☒	✓	✓	✓	✓
๒๔	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๒๕	✓	✓	✓	✓	☒	✓	✓	☒	☒	✓	✓	✓
๒๖	✓	☒	✓	✓	✓	✓	✓	☒	☒	✓	✓	✓
๒๗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	☒	✓	✓	✓	✓
๒๘	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	☒	✓	✓	✓	✓
๒๙	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๓๐	✓	✓	✓	✓	✓	☒	✓	☒	✓	✓	✓	✓

สารทจีน

ชาวจีนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในความสำคัญของวันสารทจีนว่าเป็นวันทำบุญครั้งปีของชาวจีน กิจกรรมสำคัญในวันสารทจีน ได้แก่ การไหว้เจ้า บรรพบุรุษ และผีไร้ญาติ ขนมหที่ไหว้ซึ่งนับว่าเป็นสัญลักษณ์สำคัญของเทศกาล ได้แก่ ขนมห่ง ขนมหเทียน เช่นเดียวกับเทศกาลตรุษจีน ดูรายละเอียดในตารางที่ ๓

ในเทศกาลสารทจีน ชาวจีนมีความเชื่อว่านรกภูมิจะเปิดให้วิญญาณที่หิวโหยออกมาขอส่วนบุญในโลกมนุษย์ ดังนั้น นอกจากการไหว้ในบ้านเรือน ชาวจีนจะออกไปทำบุญทั้งกระเจาวิญญาณ (ซีโกว) ตามศาลเจ้า การทิ้งกระเจาวิญญาณนับว่าเป็นพิธีกรรมสำคัญอย่างหนึ่ง ที่เป็นสัญลักษณ์ของเทศกาลสารทจีน มีจุดมุ่งหมายเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ญาติทุกชนิด และบริจาคสิ่งของให้คนยากจนตามศาลเจ้าและโรงเจ

จากข้อมูลพบว่าชาวจีนให้ความสำคัญเทศกาลสารทจีนใกล้เคียงกับเทศกาลตรุษจีน ธรรมเนียมปฏิบัติ เช่น การไหว้เทพเจ้า บรรพบุรุษแทบจะไม่แตกต่างกัน มีเพียงกิจกรรมทางสังคมบางอย่างลดน้อยลง ชาวจีนส่วนใหญ่ยังคงมีการสืบทอดเทศกาลนี้ต่อไป

ตารางที่ ๓ การปฏิบัติตามธรรมเนียมในเทศกาลสงกรานต์

ครอบครัว	ทำบุญที่ศาลเจ้า หรือโรงเจ	ร่วมพิธี ทั้งกระจาก	ไหว้เจ้าในบ้าน	ไหว้บรรพบุรุษ	เซ่นไหว้ผีไร้ญาติ
๑	✓	☒	✓	✓	☒
๒	☒	✓	✓	✓	✓
๓	✓	✓	✓	✓	☒
๔	☒	☒	✓	✓	☒
๕	✓	✓	✓	✓	☒
๖	✓	☒	✓	✓	☒
๗	✓	✓	✓	✓	✓
๘	✓	☒	✓	✓	✓
๙	☒	☒	✓	✓	✓
๑๐	✓	✓	✓	✓	✓
๑๑	☒	☒	✓	✓	☒
๑๒	☒	☒	✓	✓	☒
๑๓	☒	☒	✓	✓	☒
๑๔	☒	☒	✓	✓	☒
๑๕	☒	☒	✓	☒	✓
๑๖	☒	☒	✓	✓	✓
๑๗	☒	☒	✓	☒	☒
๑๘	✓	☒	✓	✓	☒
๑๙	☒	☒	✓	✓	✓
๒๐	✓	✓	✓	✓	✓
๒๑	☒	☒	✓	✓	☒
๒๒	☒	☒	✓	✓	✓
๒๓	☒	☒	✓	✓	✓
๒๔	☒	☒	✓	✓	✓
๒๕	✓	✓	✓	✓	☒
๒๖	☒	☒	✓	✓	☒
๒๗	✓	☒	✓	✓	☒
๒๘	☒	☒	✓	✓	✓
๒๙	☒	✓	✓	✓	✓
๓๐	✓	☒	✓	☒	☒

เทศกาลขนมจ้าง

ความรู้ความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของการไหว้เทศกาลขนมจ้างอยู่ในระดับต่ำ โดยมีกลุ่มตัวอย่างเพียงร้อยละ ๒๐ ที่ทราบความหมาย โดยกล่าวว่าเป็นเทศกาลที่รำลึกถึงความซื่อสัตย์ของขุนนางหรือข้าราชการ ส่วนร้อยละ ๘๐ ไม่ทราบจุดมุ่งหมายของเทศกาล และจากผลการศึกษาพบว่า มีชาวจีนจำนวนหนึ่งมากพอสมควร คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๓๓ ไม่มีการจัดเทศกาลนี้

สัญลักษณ์สำคัญที่ใช้ในการไหว้ของชาวจีน ได้แก่ ขนมจ้าง แบ่งเป็น บ๊ะจ่าง และก๊วยจ่าง (ลูกเล็กสี่เหลี่ยม) หาซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไป ธรรมเนียมปฏิบัติในเทศกาลขนมจ้าง ได้แก่ การไหว้เจ้า ไหว้บรรพบุรุษด้วยอาหารคาว หวาน ขนมจ้างและผลไม้ต่าง ๆ ดูรายละเอียดในตารางที่ ๔

ถ้าเปรียบเทียบการสืบทอดประเพณีการไหว้ขนมจ้างกับสารทจีน กล่าวได้ว่า เทศกาลขนมจ้างมีผู้สืบทอดน้อยกว่า สาเหตุหนึ่งอาจเกิดจากความไม่รู้ในความสำคัญของเทศกาล ส่วนสาเหตุอื่น ได้แก่ ไม่มีการไหว้เทศกาลขนมจ้างในรุ่นบรรพบุรุษ เมื่อถึงรุ่นชาวจีนหรือชาวไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันจึงไม่มีการสืบทอด

ตารางที่ ๔ การปฏิบัติตามธรรมเนียมในเทศกาลขนมจ้าง

ครอบครัว	ทำหรือซื้อ ขนมจ้างไหว้	ทำบุญที่ศาลเจ้า	ไหว้เจ้าในบ้าน	ไหว้บรรพบุรุษ	
๑	✓	☒	✓	✓	
๒	✓	☒	✓	✓	
๓	☒	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้ขนมจ้าง
๔	☒	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้ขนมจ้าง
๕	✓	☒	✓	☒	
๖	✓	☒	✓	✓	
๗	✓	✓	✓	✓	
๘	✓	☒	✓	✓	
๙	✓	☒	✓	✓	
๑๐	✓	☒	✓	✓	
๑๑	✓	☒	✓	✓	
๑๒	✓	☒	✓	☒	
๑๓	✓	☒	✓	☒	
๑๔	✓	☒	✓	✓	
๑๕	✓	☒	☒	☒	
๑๖	☒	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้ขนมจ้าง
๑๗	✓	☒	✓	☒	
๑๘	☒	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้ขนมจ้าง
๑๙	✓	☒	✓	✓	
๒๐	✓	☒	✓	✓	
๒๑	✓	☒	✓	✓	
๒๒	✓	☒	✓	✓	
๒๓	✓	☒	✓	✓	
๒๔	✓	☒	✓	✓	
๒๕	✓	☒	✓	✓	
๒๖	☒	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้ขนมจ้าง
๒๗	✓	☒	☒	☒	
๒๘	☒	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้ขนมจ้าง
๒๙	✓	☒	✓	✓	
๓๐	☒	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้ขนมจ้าง

เทศกาลไหว้พระจันทร์

ปัจจุบันชาวจีนส่วนใหญ่ไม่มีการไหว้พระจันทร์ จะพบว่ามีเพียงชาวจีน ๖ จาก ๓๐ ครอบครัวหรือคิดเป็นร้อยละ ๒๐ ที่ไหว้พระจันทร์

กิจกรรมตามธรรมเนียมที่กลุ่มตัวอย่างปฏิบัติในเทศกาลไหว้พระจันทร์ที่สำคัญ มีดังนี้ ตั้งโต๊ะเครื่องไหว้พระจันทร์ ไหว้กระดาษเงินกระดาษทองที่มีรูปเปื้อนเทียน ไหว้ขนมไหว้พระจันทร์ อาหารที่ยังไม่ได้ปรุง ของใช้ประจำวัน โดยเฉพาะของสตรี เป็นต้น ดูรายละเอียดในตารางที่ ๕

ตารางที่ ๕ การปฏิบัติตามธรรมเนียมในเทศกาลไหว้พระจันทร์

ครอบครัว	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	๒๐	๒๑	๒๒	๒๓	๒๔	๒๕	๒๖	๒๗	๒๘	๒๙	๓๐
ตั้งโต๊ะเครื่องไหว้พระจันทร์					✓	✓	✓		✓	✓																		✓		
ไหว้กระดาษเงินกระดาษทองที่มีรูปเปื้อนเทียน					✓	✓	✓		✓	✓																		✓		
ไหว้ด้วยขนมไหว้พระจันทร์	✓				✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓										✓	✓	✓		✓	✓			
ไหว้อาหารเจที่ยังไม่ได้ปรุง					✓		✓		✓	✓																		✓		
ไหว้ของใช้เช่นผ้าตัดเสื้อ					✓		✓		✓	✓																	✓			

สาเหตุที่ชาวจีนส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดให้เหตุผลในการเลิกไหว้พระจันทร์มีเช่นเดียวกัน คือ มนุษย์อวกาศไปเหยียบดวงจันทร์ บางส่วนให้เหตุผลว่า เพราะรุ่นพ่อแม่ไม่มีประเพณื่อดังกล่าว จึงไม่ได้สืบสานต่อมา นอกจากนั้น การศึกษาพบว่าชาวจีนส่วนใหญ่

ไม่ทราบถึงจุดมุ่งหมายของวันดังกล่าว ว่ามีเพื่อจุดมุ่งหมายใด สัญลักษณ์เดียวที่ยังคงอยู่และอาจจะนำมาซึ่งการเชื่อมโยงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชาวจีนในอดีตเกี่ยวกับประเพณีการไหว้พระจันทร์ คือ ขนมไหว้พระจันทร์

มีข้อสังเกตที่น่าสนใจประการหนึ่ง สำหรับผู้ที่ยกเลิกการไหว้พระจันทร์ยามค่ำคืนไปแล้ว คือพวกเขาจะนำขนมไหว้พระจันทร์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์สำคัญของเทศกาล มาไหว้เจ้าภายในบ้านเรือนของตนเอง แทนขนมหรือผลไม้ เนื่องจากเทศกาลไหว้พระจันทร์จะตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำหรือวันพระจันทร์ของทุกปี การกระทำดังกล่าวน่าจะสะท้อนให้เห็นถึงนัยสำคัญบางอย่างทางความคิดของชาวจีนที่มีต่อเทศกาลไหว้พระจันทร์ และการดำรงอยู่ของขนมไหว้พระจันทร์ในสังคมไทย

จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสรุปว่า วันไหว้พระจันทร์น่าจะเป็นเทศกาลที่มีแนวโน้มจะลดลงไปเรื่อย ๆ ในหมู่คนไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทย

เทศกาลกินเจ

ชาวจีนส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ ๘๐ กินเจ ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการกินเจ และรู้ธรรมเนียมปฏิบัติในเทศกาลกินเจ หรือเมื่อไปโรงเจ เช่น แต่งกายด้วยชุดขาว อาหารเจเป็นอาหารที่ไม่มีเนื้อสัตว์ ไม่ทานผักที่มีกลิ่นฉุน เช่น กระเทียม ต้นหอม หรือขมิ้น เหนย ผลิตภัณฑ์จากสัตว์ เป็นต้น (สามารถดูรายละเอียดในตารางที่ ๖) เทศกาลกินเจจะมีพิธีกรรมการเดินธูปภายในศาลเจ้าและโรงเจ แต่ความรู้ความเข้าใจในสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงมนุษย์ วิญญาณ และเทพเจ้าของชาวจีนในเทศกาลกินเจมีน้อย เพราะชาวจีนที่ทราบถึงความหมายของเสาโกเต้ง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่ประกาศให้คน และภูตผีทุกชนิดรู้ว่า สถานที่นี้มีการทำบุญ ให้ทาน โดยทางโรงเจจะผูกบนเสาไม้ไผ่หน้าโรงเจ มีเพียงร้อยละ ๕๐ ส่วนตะเกียง ๙ ดวงซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนเทพทั้ง ๙ ที่มาประทับในโรงเจ มีคนทราบเพียงร้อยละ ๒๕

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ชาวจีนจะมีความรู้ความเข้าใจในสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับเทศกาลกินเจน้อย แต่ปัจจุบันชาวจีนส่วนใหญ่ก็เห็นประโยชน์ของการบริโภคเจ พวกเขายังสืบทอดการกินเจต่อจากบรรพบุรุษ โดยละเว้นการกินเนื้อสัตว์และข้อต้องห้ามต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด

๑๙๖ เรือนแก้ว ภัทรานุประวัติ

ตารางที่ ๖ การปฏิบัติตามธรรมเนียมในเทศกาลกินเจ

ครอบครัว	กินเจ ละเว้น เนื้อสัตว์	ไม่ทานผัก กลิ่นฉุน	สวมชุด ถือศีล	ไหว้ตามศาลเจ้า/ โรงเจ	ร่วมพิธีชงชา	
๑	☒	☒	☒	☒	☒	ไม่ได้กินเจ
๒	☒	☒	☒	☒	☒	
๓	☒	☒	☒	☒	☒	
๔	☒	☒	☒	☒	☒	
๕	☒	☒	☒	☒	☒	
๖	☒	☒	☒	☒	☒	
๗	☒	☒		☒	☒	
๘	☒	☒	☒	☒	☒	เคยร่วมชงชา
๙	☒	☒	☒	☒	☒	
๑๐	☒	☒	☒	☒	☒	เคยร่วมชงชา
๑๑	☒	☒	☒	☒	☒	
๑๒	☒	☒	☒	☒	☒	ไม่ได้กินเจ
๑๓	☒	☒	☒	☒	☒	
๑๔	☒	☒	☒	☒	☒	ไม่ได้กินเจ
๑๕	☒	☒	☒	☒	☒	ไม่ได้กินเจ
๑๖	☒	☒	☒	☒	☒	ไม่ได้กินเจ
๑๗	☒	☒	☒	☒	☒	ไม่ได้กินเจ
๑๘	☒	☒	☒	☒	☒	
๑๙	☒	☒	☒	☒	☒	
๒๐	☒	☒	☒	☒	☒	
๒๑	☒	☒	☒	☒	☒	
๒๒	☒	☒	☒	☒	☒	
๒๓	☒	☒	☒	☒	☒	
๒๔	☒	☒	☒	☒	☒	
๒๕	☒	☒	☒	☒	☒	
๒๖	☒	☒	☒	☒	☒	
๒๗	☒	☒	☒	☒	☒	
๒๘	☒	☒	☒	☒	☒	
๒๙	☒	☒	☒	☒	☒	
๓๐	☒	☒	☒	☒	☒	

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๑ ม.ค.-มิ.ย. (๒๕๕๘) ๑๙๗

นอกจากความเชื่อเรื่องการทำความดี ละเว้นความชั่วในช่วงกินเจ ปัจจุบันยังมีปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และสุขภาพ ทำให้ผู้คนหันมากินเจมากขึ้น ทำให้ผู้ศึกษาสรุปว่า เทศกาลกินเจยังคงมีการสืบทอดในสังคมชาวจีนอีกหลายรุ่นอายุ

การไหว้เจ้าช่วงปลายปี (ไปฝั่งอ้ง)

การปฏิบัติตามธรรมเนียมการไหว้เจ้าปลายปีของชาวจีนที่สำคัญ ได้แก่ การไหว้เจ้าในบ้าน การบริจาคเงินให้ศาลเจ้า และการไหว้เทพเจ้าที่ศาลเจ้าตามชุมชนต่าง ๆ

ชาวจีนส่วนใหญ่ทราบถึงจุดมุ่งหมายของการไหว้ว่าเป็นวันขอบคุณเทพเจ้าที่คุ้มครองตนเอง และครอบครัวตลอดปีที่ผ่านมา ทำให้ชาวจีนมีการไหว้ขอบคุณเทพภายในบ้านเรือน ของไหว้ที่ใช้ ได้แก่ อาหารคาว ๓ อย่าง (ซาแซ) กระดาษเงิน กระดาษทอง ผลไม้ที่นิยม ได้แก่ ส้ม ชาวจีนบางส่วนที่มีการบนบานเทพ เมื่อสำเร็จ สมความปรารถนา ก็จะมีการแก้บนตามศาลเจ้า โดยการถวายจี้ว หรือจัดฉายภาพยนตร์ ดังตารางที่ ๗

๑๙๘ เรือนแก้ว ภัทราอนุประวัติ

ตารางที่ ๗ การปฏิบัติตามธรรมเนียมการไหว้เจ้าปลายปี (ไปเผ่งอ้ง)

ครอบครัว	ไหว้เทพเจ้า ในบ้าน	ไหว้เทพเจ้า ที่ศาลเจ้า	บริจาคเงิน ให้ศาลเจ้า	
๑	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้ เพราะพ่อแม่ไม่เคยไหว้
๒	☒	☒	☒	
๓	☒	☒	☒	
๔	☒	☒	☒	
๕	☒	☒	☒	
๖	☒	☒	☒	
๗	☒	☒	☒	
๘	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้ แต่ไหว้ส่งเจ้ารับเจ้าก่อนและหลังตรุษจีน
๙	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้ แต่ไหว้ส่งเจ้ารับเจ้าก่อนและหลังตรุษจีน
๑๐	☒	☒	☒	
๑๑	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้ แต่ไหว้ส่งเจ้ารับเจ้าก่อนและหลังตรุษจีน
๑๒	☒	☒	☒	
๑๓	☒	☒	☒	
๑๔	☒	☒	☒	
๑๕	☒	☒	☒	
๑๖	☒	☒	☒	
๑๗	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้
๑๘	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้
๑๙	☒	☒	☒	
๒๐	☒	☒	☒	
๒๑	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้ แต่ไหว้ส่งเจ้ารับเจ้าก่อนและหลังตรุษจีน
๒๒	☒	☒	☒	
๒๓	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้ แต่ไหว้ส่งเจ้ารับเจ้าก่อนและหลังตรุษจีน
๒๔	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้ แต่ไหว้ส่งเจ้ารับเจ้าก่อนและหลังตรุษจีน
๒๕	☒	☒	☒	
๒๖	☒	☒	☒	
๒๗	☒	☒	☒	
๒๘	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้
๒๙	☒	☒	☒	
๓๐	☒	☒	☒	ไม่ได้ไหว้ที่บ้าน

การไหว้เจ้าช่วงปลายปี อาจเป็นเทศกาลที่ไม่แพร่หลายในกลุ่มชาวจีนปัจจุบัน (๑๑ ใน ๓๐ บ้านเท่านั้น ที่มีการไหว้เจ้าช่วงปลายปี) แต่เทศกาลดังกล่าวยังคงเป็นเทศกาลระดับชุมชนที่มีความสำคัญ ที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมจีน (การแสดง จั้ว พิธีกรรมการแก้บน) ที่ยังดำรงอยู่ในสังคมไทย

รูปแบบและวิธีการสืบทอดความเป็นจีนสู่ลูกหลาน

การไหว้เจ้าในวันพระจีน

จากการสอบถามพบว่ากลุ่มตัวอย่างคิดว่าลูกหลานจะสืบทอดการไหว้เจ้าในวันพระจีน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๓ ใกล้เคียงกับกลุ่มที่ตอบว่าไม่แน่ใจ ซึ่งมีร้อยละ ๔๐ ส่วนอีกจำนวนหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗ ตอบว่าลูกหลานคงไม่ไหว้สืบทอดจากตน ส่วนคำถามที่ว่าท่านเคยอธิบายสาเหตุการไหว้เทพเจ้าและบรรพบุรุษในวันพระจีนหรือไม่ ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ ๖๐ ตอบว่าไม่เคย มีเพียงร้อยละ ๓๖.๗ ตอบว่าเคย สอดคล้องกับข้อมูลที่พบว่าการไหว้เทพเจ้าวันพระจีน ส่วนใหญ่จะดำเนินการโดยผู้สูงอายุสตรีในบ้าน เช่น อาม่า แม่ ลูกหลานมีส่วนร่วมเพียงร้อยละ ๒๐

การไหว้เจ้าและบรรพบุรุษในวันพระจีนมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือเป็นการระลึกถึงบรรพบุรุษ ผู้ที่ล่วงลับ เป็นการขอบคุณเทพที่คุ้มครอง เพื่อให้ลูกหลานอยู่เย็น เป็นสุข มีสุขภาพแข็งแรง ให้การค้าเจริญก้าวหน้า ค้าขายคล่อง เป็นการรักษาดำรงธรรมเนียมจีน เพราะเป็นชาวจีน เป็นต้น สาเหตุสำคัญที่ทำให้ลูกหลานไม่มีส่วนร่วม คือ ไปเรียนหนังสือ และทำงาน

เซ็งเม้ง

กลุ่มตัวอย่างร้อยละ ๔๓.๓ มีความคิดว่าลูกหลานยังคงสืบทอดประเพณีต่อไป มีร้อยละ ๑๐ ที่ตอบว่า ไม่สืบทอด ส่วนอีกร้อยละ ๔๖.๗ ตอบว่า ไม่แน่ใจ ไม่รู้ จากข้อมูลพบว่าผู้ปกครองจำนวนมากไม่แน่ใจเกี่ยวกับการให้ความสำคัญ และการเป็นผู้ทำหน้าที่สืบทอดธรรมเนียมของลูกหลานต่อจากตนเองในประเพณีเซ็งเม้ง (ร้อยละ ๔๖.๗ ตอบว่าไม่แน่ใจ) แต่ในทางตรงกันข้าม ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนมัธยมศึกษา กลับพบว่าเห็นด้วยกับธรรมเนียมการไหว้บรรพบุรุษที่สุสานสูง ถึงร้อยละ ๙๕.๗ ขณะที่ผู้ที่ไม่เห็นด้วยน้อยมาก คิดเป็นเพียงร้อยละ ๓.๙ และมีนักเรียนมัธยมถึงร้อยละ ๕๑.๔

คิดว่าตนเองมีหน้าที่สืบทอดประเพณีการไหว้บรรพบุรุษที่สุสาน เพราะคิดว่าเป็นการแสดงความกตัญญูหรือเป็นลูกหลาน เป็นหน้าที่ที่ตนเองต้องรับผิดชอบต่อจากรุ่นพ่อแม่ ซึ่งน่าจะเป็นความรู้สึกระดับจิตใต้สำนึกในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวไม่ได้มีการถ่ายทอดในลักษณะที่เป็นทางการ แม้แต่ผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดก็อาจจะไม่ได้รับรู้แต่อย่างใด แต่นักเรียนสามารถซึมซับด้วยตนเองจนเกิดสำนึกรักหวงแหน และมีความต้องการจะอนุรักษ์วัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกของบรรพบุรุษให้ดำรงอยู่ต่อไป ดังจะเห็นจากข้อมูลที่ว่ากลุ่มนักเรียนมัธยมที่เป็นตัวอย่างส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ ๙๘.๙ คิดว่าควรจะมีการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี และเทศกาลที่ชาวจีนปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน และร้อยละ ๖๗.๔ คิดว่าตนเองเป็นผู้หนึ่งที่มีหน้าที่อนุรักษ์ ขนบธรรมเนียมของบรรพบุรุษไม่ให้สูญหาย จากการสัมภาษณ์เจาะลึกครอบครัวชาวจีนครอบครัวหนึ่ง มีข้อมูลที่น่าสนใจ ดังนี้ ผู้เป็นแม่ แสดงทัศนะว่าเทศกาลต่าง ๆ อาจจะไม่มีใครสืบทอดหลังจากยุคของแม่ของตน เพราะตนเองแทบจะไม่ได้มีส่วนร่วมในเทศกาลต่าง ๆ หน้าที่ส่วนใหญ่ ทั้งการไหว้เจ้าในวันพระจีน ไหว้เจ้าในเทศกาลสำคัญ การไปเซ็งเม้ง หรือการไปโรงเจ จึงดำเนินการโดยแม่ของตนเอง ขณะที่ตนเองต้องทำการค้าเพราะบ้านเป็นร้านขายของโช่วยในชุมชน จึงไม่มีเวลาจะสืบทอด ส่วนรุ่นลูกซึ่งมี ๒ คน ตนเองไม่แน่ใจ แต่แนวโน้มคงจะไม่สืบทอด บังเอิญลูกชายกลับมาจากการทำธุระ ผู้วิจัยจึงชวนพูดคุยในประเด็นดังกล่าว กลับได้รับคำตอบที่แตกต่างจากแม่ที่ให้คำตอบมาก่อน โดยลูกซึ่งเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ให้คำตอบว่าตนเองจะทำหน้าที่สืบทอดการไหว้พระในวันพระจีน และการปฏิบัติตามเทศกาลต่าง ๆ แทนอาแม่ ทั้งการไหว้ตุรุษจีน สารทจีน บ๊ะจ่าง การไปไหว้บรรพบุรุษที่สุสาน กินเจ การไหว้เจ้าตามศาลเจ้าและโรงเจต่าง ๆ ปัจจุบันตนเองก็มีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่อาแม่ทำ โดยจะทำหน้าที่เป็นผู้ช่วย จึงมีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีจีนพอสมควร และกล่าวว่าตนเองจะทำหน้าที่ให้ดีที่สุดและจะสืบทอดความคิด ความเชื่อต่าง ๆ ให้รุ่นลูกหลานต่อไป

จากข้อมูลที่ได้ ทำให้ผู้วิจัยมองว่ายังมีลูกหลานชาวจีนซึ่งเป็นเยาวชนหรือวัยรุ่นจำนวนหนึ่งที่กำลังศึกษาในระดับต่าง ๆ ซึ่งอาจจะมีจำนวนมากกว่าการประเมินของกลุ่มผู้ปกครอง) ที่ยังให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับเทศกาล และพิธีกรรมของชาวจีน และยังอยากเป็นผู้หนึ่งที่ทำหน้าที่รักษาและสืบทอดวัฒนธรรมของบรรพบุรุษให้คงอยู่ตลอดไป ประเด็นดังกล่าวเป็นเรื่องที่ควรจะนำมาพิจารณา

วิธีการสืบทอดการไหว้บรรพบุรุษที่สุสานของชาวจีนมีหลายแบบ ที่สำคัญ ได้แก่ สืบทอด โดยทำเป็นตัวอย่าง (ไม่ได้บอกโดยตรง) เป็นวิธีที่กลุ่มตัวอย่างทำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๓ รองลงมาคือการสืบทอดโดยการบอกกล่าว พูดคุย ฝากฝังโดยตรง คิดเป็นร้อยละ ๓๐ ส่วนการสืบทอดโดยใช้วิธีการกำหนดวันที่ลูกหลานต้องไปไหว้บรรพบุรุษ (เสมือนเป็นหน้าที่ที่ลูกหลานต้องปฏิบัติเป็นธรรมเนียมทุกปี) มีร้อยละ ๒๖.๖๖ ส่วนตัวอย่างส่วนหนึ่ง ตอบว่าไม่ได้สืบทอด ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของลูกหลานเอง มีจำนวนร้อยละ ๓๐ ในจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พบว่ามีผู้ตอบวิธีการสืบทอดการไหว้บรรพบุรุษให้ลูกหลาน มากกว่าหนึ่งวิธีหลายท่าน เช่น บางท่านกล่าวว่าวิธีการสืบทอดทำหลายอย่างรวมกัน เช่น สืบทอดโดยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง และการบอกกล่าว พูดคุย ฝากฝัง หรือการกำหนดเป็นวันที่ลูกหลานต้องไปไหว้บรรพบุรุษทุกปี

ตรุษจีน

กลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ มีการจัดเทศกาลตรุษจีนที่บ้าน ถึงแม้รูปแบบและจำนวนของไหว้อาจะแตกต่างกันออกไป ตามแต่ฐานะของแต่ละครัวเรือนและแต่ละรุ่นอายุ

จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการคงไว้ซึ่งธรรมเนียม การปฏิบัติส่วนใหญ่ในเทศกาลตรุษจีนของคนรุ่นลูกหลาน พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดความเชื่อว่าลูกหลานยังจะคงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมและการปฏิบัติในเทศกาลตรุษจีน คิดเป็นร้อยละ ๕๐ อีกร้อยละ ๔๓.๓ ตอบว่าไม่แน่ใจ ส่วนที่เหลือ คิดเป็นร้อยละ ๖.๗ ตอบว่า คงไม่สืบทอดธรรมเนียม

สาเหตุที่ลูกหลานไม่สืบทอด กลุ่มตัวอย่างให้เหตุผลว่าเป็นเพราะ ลูกหลานกลายเป็นคนไทยแล้ว ไม่รู้ขนบธรรมเนียมจีน ไม่ได้เป็นคนจีน ทำให้เห็นธรรมเนียมเป็นเรื่องยุ่งยาก ซับซ้อนเกินกว่าจะทำความเข้าใจหรือเกินกว่าความสามารถที่จะสืบทอด บางส่วนตอบว่าที่ไม่สืบทอดเพราะคิดว่าลูกหลานสามารถรู้ได้เอง เพราะปัจจุบันสามารถอ่านข้อมูลได้จากหนังสือ อินเทอร์เน็ตหรือรายการโทรทัศน์ สาเหตุอื่น ๆ ได้แก่ วันไหว้ไม่ตรงกับวันหยุด ลูกหลานไปเรียนหนังสือ หรือไปทำงาน ลูกหลานยังเด็ก เป็นต้น

จากการพูดคุยทางลึกพบว่าการมีส่วนร่วมที่สำคัญที่สุดที่ลูกหลานต้องมีส่วนร่วม คือ การไหว้บรรพบุรุษ ในกรณีไหว้เจ้าต่อนเช้า หรือไหว้ผีไร้ญาติตอนบ่าย ลูกหลานอาจจะดเว้น ในกรณีที่ไม่สะดวก (บางบ้านลูกหลานอาจไหว้ในบ้านตนเอง ในกรณีแยกบ้าน

๒๐๒ เรือนแก้ว ภัทรานุประวัติ

คนละหลัง) แต่การไหว้บรรพบุรุษเป็นสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างต้องการให้ลูกหลานร่วมปฏิบัติมากที่สุด ในฐานะที่เป็นลูกหลานคนหนึ่ง ไม่ว่าจะอยู่บ้านเดียวกันหรือแยกบ้านคนละหลัง โดยธรรมเนียมจะมารวมกันที่บ้านใดบ้านหนึ่งเพื่อไหว้บรรพบุรุษ เป็นการแสดงถึงการรำลึกถึงบรรพบุรุษร่วมกัน

ในส่วนของการสืบทอดเทศกาลตรุษจีนสู่รุ่นลูกหลาน พบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ ๖๓.๓ กล่าวว่ามีการสืบทอด ส่วนอีกร้อยละ ๓๖.๗ ไม่ได้สืบทอด

สาเหตุสำคัญที่กลุ่มตัวอย่างอธิบายในการสืบทอดสู่ลูกหลาน ได้แก่ เป็นคนจีนควรจะต้องสืบทอดประเพณี เทศกาลที่บรรพบุรุษทำมา

วิธีการสืบทอด กลุ่มตัวอย่างกระทำในหลายวิธี อาทิ เล่า อธิบายหรือพูดถึงความสำคัญของเทศกาล สาเหตุในการจัดไหว้ การแนะนำเกี่ยวกับเครื่องเซ่นไหว้ จำนวนที่ในการไหว้ การให้ลูกหลานเป็นผู้ร่วมปฏิบัติ ร่วมไหว้โดยตรง การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การฝากฝังให้สืบทอดอย่างเป็นทางการในรุ่นต่อไป

สารทจีน

กลุ่มตัวอย่างคิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ สืบทอดเทศกาลสารทจีนต่อบรรพบุรุษ ประเพณีที่สำคัญของทุกบ้านในเทศกาลสารทจีน คือ การไหว้เจ้าและไหว้บรรพบุรุษ จากข้อมูลพบว่าทุกบ้านไหว้เจ้า คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ เช่นเดียวกับการไหว้บรรพบุรุษ (จากแบบสอบถามพบว่ามี ๓ ครอบครัวที่ไม่ได้ไหว้บรรพบุรุษ ปรากฏว่าจากการสัมภาษณ์แบบลึก ทำให้ทราบว่าสาเหตุที่ไม่ไหว้บรรพบุรุษที่บ้าน เพราะรูปภาพของบรรพบุรุษที่ใช้ในการไหว้อยู่ที่บ้านพ่อ แม่ หรือพี่น้องอีกแห่ง ซึ่งโดยปกติหลังจากที่ตนเองไหว้เทพเจ้าและเจ้าที่ที่บ้านแล้ว ก็จะไปรวมญาติไหว้บรรพบุรุษ และหรือไหว้อุ๊ยเฮี้ยที่บ้านอีกหลัง จึงทำให้ข้อมูลในส่วนนี้ขาดหายไป)

การสืบทอดเทศกาลสารทจีนพบว่ากลุ่มตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๓ กล่าวว่ามีการสืบทอดความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ในเทศกาลสารทจีนแก่ลูกหลาน ส่วนร้อยละ ๔๖.๗ ไม่ได้สืบทอด วิธีการสืบทอดจะเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับเทศกาลตรุษจีน คือ บอกให้ลูกหลานไหว้ วิธีการจัดของไหว้ ความสำคัญของการไหว้ เป็นต้น

สาเหตุสำคัญที่ไม่ได้สืบทอด ส่วนใหญ่กล่าวว่าเพราะไม่ตรงกับวันหยุดราชการ ลูกหลานไม่ได้อยู่บ้าน ไปโรงเรียน ไปทำงาน สาเหตุดังกล่าวมานำมาซึ่งความต่อเนื่องที่ว่า ในเทศกาลดังกล่าวการมีส่วนร่วมของลูกหลานค่อนข้างน้อย

เทศกาลขนมจ้าง

กลุ่มตัวอย่างคิดเป็นร้อยละ ๗๖.๗ ยังมีการไหว้ในเทศกาลขนมจ้างหรือที่ชาวจีนเรียกว่าไหว้ขนมบ๊ะจ่าง ส่วนไม่ไหว้คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๓

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ ๗๐ กล่าวว่าไม่ได้มีการสืบทอดเทศกาลดังกล่าวแก่ลูกหลาน มีเพียงร้อยละ ๓๐ ที่มีการสืบทอด การสืบทอดส่วนใหญ่ไม่ได้ทำอย่างเป็นทางการ แต่ใช้วิธีการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เหมือนที่บรรพบุรุษเคยทำ เทศกาลนี้ไม่ได้บอกกล่าวลูกหลานโดยตรง ส่วนสาเหตุสำคัญที่ไม่ได้สืบทอดแก่ลูกหลาน คือ ลูกหลานไม่ได้อยู่บ้าน ไปโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่งตอบว่า พ่อ แม่ ไม่เคยบอก จึงไม่ทราบ สาเหตุดังกล่าวสอดคล้องกับคำตอบของคำถามเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อเทศกาลขนมจ้าง ซึ่งพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่สามารถบอกได้ว่าเทศกาลขนมจ้างมีความสำคัญอย่างไร ซึ่งมีถึงร้อยละ ๘๐

เทศกาลไหว้พระจันทร์

จากการสัมภาษณ์พบว่ามีกลุ่มตัวอย่างเพียงร้อยละ ๒๐ ที่ยังคงไหว้พระจันทร์อยู่ กลุ่มตัวอย่างบางคนเล่าให้ฟังว่าในอดีตเคยนำข้าวของเครื่องใช้ไปไหว้ร่วมกับบ้านญาติพี่น้อง แต่ปัจจุบันไม่ได้ไปแล้ว เนื่องจากอายุมาก ส่วนที่เหลือไม่ได้สืบทอดประเพณีจากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่ามีเพียง ๖ บ้านจากจำนวนทั้งสิ้น ๓๐ บ้าน ที่ยังคงมีการสืบทอดประเพณีการไหว้พระจันทร์ โดยปกติการจัดไหว้จะทำช่วงหัวค่ำถึงตอนดึก เพราะทำให้เห็นพระจันทร์เต็มดวงชัดเจน จากการพูดคุย พบว่าการสืบทอดทำในลักษณะให้ลูกหลานมาร่วมในพิธีการไหว้พระจันทร์ ส่วนการฝากฝังให้ลูกหลานปฏิบัติสืบทอดในเทศกาลต่อไปไม่ปรากฏพบ

เทศกาลกินเจ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กินเจ คิดเป็นร้อยละ ๘๐ ไม่รับประทานมีเพียงร้อยละ ๒๐ ทำให้กล่าวได้ว่าปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่มองว่าซึ่งขนบธรรมเนียมกินเจในเทศกาลกินเจ เหมือนบรรพบุรุษ ถึงแม้บางครั้งอาจจะไม่ได้ทานอาหารเจทั้งครอบครัว แต่ยังคงมีบางส่วนที่สืบทอดประเพณีกินเจไว้

วิธีการสืบทอดเทศกาลกินเจ มีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น บอกประโยชน์ของการกินเจ เตรียมอาหารเจเพื่อรับประทานทั้งครอบครัว ชักชวนไปไหว้เจ้าตามโรงเจ เป็นต้น จากการให้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง พบว่าผู้ที่ตอบว่ามีการสืบทอด

เทศกาลให้ลูกหลานมีจำนวนใกล้เคียงกับผู้ตอบว่าไม่มีการสืบทอด คือร้อยละ ๕๐ และ ๔๖.๗ ตามลำดับ

เทศกาลไหว้เจ้าประจำปี

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทราบถึงจุดมุ่งหมายของการไหว้เจ้าประจำปี โดยกล่าวว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความขอบคุณเทพเจ้าที่คุ้มครองดูแลในรอบปีที่ผ่านมา งานวิจัยพบว่า มีจำนวน ๑๙ ครอบครัวที่มีประเพณีไหว้เจ้าในเทศกาลไหว้เจ้าประจำปี (๑ ครอบครัวที่ไหว้เจ้าเป็นประจำทุกวัน) ส่วนอีก ๑๑ ครอบครัว ตอบว่าไม่ได้ไหว้ และไม่ทราบถึงเทศกาล สาเหตุสำคัญเพราะบรรพบุรุษไม่เคยไหว้มาก่อน ตนเองจึงไม่ได้สืบทอด

การสืบทอดเทศกาลไหว้เจ้าประจำปี พบว่ามีเพียง ๘ ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๗ ที่ตอบว่าสืบทอด ส่วนอีก ๒๒ ครอบครัวหรือคิดเป็นร้อยละ ๗๓.๓ ไม่ได้สืบทอดให้ลูกหลาน

ลักษณะการสืบทอดเทศกาลจะปฏิบัติโดยการไหว้เทพเจ้าในบ้านเรือน และการบริจาคเงินให้ศาลเจ้า หรือโรงเจ ที่ออกมาเรียไธตามบ้านเรือนชาวจีน และร้านค้าย่านตลาดเป็นประจำทุกปี

สาเหตุหรืออุปสรรคสำคัญในการสืบทอดความคิด ความเชื่อขนบธรรมเนียม ประเพณี และเทศกาลของชาวจีนสู่รุ่นลูกหลาน

จากข้อมูลพบว่ามีสาเหตุหลายประการที่ทำให้เกิดอุปสรรคในการสืบทอดความคิด ความเชื่อจากรุ่นของชาวจีนสู่ลูกหลานในปัจจุบัน ปัจจัยบางอย่างเป็นปัจจัยส่วนบุคคล ในเรื่องของทัศนคติ ความคิด ความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงไปของคนในแต่ยุคสมัย บางส่วนเกิดจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ไม่สมบูรณ์ระหว่างผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมและบุตรหลานซึ่งเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมของบรรพบุรุษต่อไป บางส่วนอาจเกิดจากประวัติศาสตร์ทางด้านชาติพันธุ์ในอดีต การกลืนกลายทางสังคมและวัฒนธรรม ในที่นี้จะยกมาเน้นเฉพาะข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างทั้ง ๒ กลุ่มตามขอบเขตการวิจัย สรุปได้ดังนี้

ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ความแตกต่างของความสนใจส่วนบุคคล พฤติกรรมส่วนบุคคล การรับรู้ ทำให้ลูกหลานบางคนไม่สนใจขนบธรรมเนียมจีน หรือเรื่องราว

เกี่ยวกับจีน เพราะมองว่าไม่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ไม่มีประโยชน์ แต่สนใจกิจกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เป็นไปตามยุคสมัยและวัยของตนเอง นอกจากนี้ นั้นคนรุ่นใหม่ ยังมองว่าวัฒนธรรมจีนเป็นเรื่องโบราณ มีความยุ่งยาก ซับซ้อน เกินกว่าจะเข้าใจหรือปฏิบัติ เป็นต้น

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ไม่มีเวลา ต้องทำงาน ต้องค้าขาย บางครอบครัวมีข้อจำกัดทางด้านการเงิน ต้องลดจำนวนของไหว้หรืองดกิจกรรมการไหว้ในบางเทศกาล ทำให้บางเทศกาลไม่มีการสืบทอด

ปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม ที่สำคัญ ได้แก่ ขาดการสืบทอด ปลูกฝังทางด้านความคิด ความเชื่อ การปฏิบัติจากครอบครัวสู่ลูกหลาน ผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดไม่มีความรู้ ความเข้าใจ ความหมาย ความสำคัญของเทศกาลเพียงพอ อาจเกิดจากความบกพร่องที่มีมาก่อนหน้า (รุ่นก่อนก็ไม่ได้ถ่ายทอดให้รุ่นตนเอง) การกลืนกลายทางชีวภาพ ทำให้ลูกหลานจีนเปลี่ยนเป็นไทยที่สมบูรณ์ การเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมสมัยใหม่ ทำให้เกิดการกลืนกลายระหว่างกลุ่มคนส่วนใหญ่กับกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเคยเป็นชนส่วนน้อยให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การมีกิจกรรมทางสังคมเพิ่มขึ้น เป็นต้น

นอกจากปัจจัยดังกล่าว ผู้วิจัยมองว่านโยบายที่เข้มงวดของรัฐที่มีต่อชนกลุ่มน้อย และการยอมรับตนเองในฐานะพลเมืองของประเทศของชนชาวจีนในอดีตก็มีส่วนสำคัญ เป็นอุปสรรคในการสืบทอดเทศกาลต่าง ๆ ของชาวจีนรุ่นลูกหลานในปัจจุบัน

ปัจจัยที่สนับสนุนให้การสืบทอดความเป็นจีนประสบผลสำเร็จในหมู่ลูกหลานชาวจีนปัจจุบัน

เนื่องจากวัฒนธรรมของชาวจีนมีทั้งลักษณะเป็นรูปธรรมและนามธรรม ปรากฏทั้งในชีวิตประจำวันและตามเทศกาลประจำปี ดังนั้น ขนบธรรมเนียมที่สืบทอดความเป็นจีนเกิดขึ้นตลอดเวลา ในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในบ้านที่มีชาวจีนรุ่นพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยายเป็นบุคคลสำคัญที่ทำหน้าที่เป็นผู้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษผู้ล่วงลับก่อนหน้า

ความบกพร่องของการสืบทอดที่พบ ซึ่งควรจะมีการปรับเปลี่ยนหรือแก้ไขที่สำคัญ คือ แนวคิดที่ว่าทุกอย่างให้เป็นไปตามความสมัครใจของลูกหลาน เป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความคิดดังกล่าว ปรากฏในหลายครอบครัวของงานวิจัย

ครั้งนี้ ดังจะเห็นจาก คำตอบจำนวนมากที่กล่าวว่า การสืบทอดพิธีกรรม หรือเทศกาลนั้น ขึ้นอยู่กับลูกหลาน หรืออยู่ที่การตัดสินใจของลูกหลานเองว่าจะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ ครอบครัวยุคใหม่บังคับ ทั้งนี้ ผู้วิจัยมองว่าถึงแม้ปัจจุบัน สังคมจะเปลี่ยนแปลงไป หลายสิ่งอย่างไม่ได้ถูกกำหนดโดยครอบครัวอีกต่อไป แต่การที่จะให้ลูกหลานตัดสินใจในบางสิ่งบางอย่าง ผู้ปกครองควรให้ข้อมูลที่มากพอ อยู่บนพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจในพิธีกรรม หรือเทศกาลที่ถูกต้องอย่างแท้จริง

ปัญหาของการสืบทอดดังกล่าว ผู้วิจัยมองว่าเกิดจากความบกพร่องของการให้ข้อมูล การให้ความรู้ ความเข้าใจในพิธีกรรมหรือเทศกาล การเน้นย้ำความสำคัญที่ต้องสืบทอด หรืออนุรักษ์ให้ดำรงอยู่ในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีน เพื่อดำรงอัตลักษณ์ของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ให้คงไว้ ปัญหาดังกล่าวมีสาเหตุมาจากการไม่ได้สื่อสารที่จริงจัง ระหว่างคนในแต่ละรุ่นอายุโดยตรง ทำให้ขาดความเข้าใจในความคิด ทักษะของอีกกลุ่ม หรือมีทัศนคติต่ออีกกลุ่มผิด ๆ ไม่ตรงกับความเป็นจริง ซึ่งส่งผลทำให้การสืบทอดไม่เกิดขึ้น หรือไม่ต่อเนื่อง ทำให้การสืบทอดถูกลดความสำคัญ

จากข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการให้ข้อมูล (โดยวิธีการพูดคุย การเล่าเรื่อง) กับพฤติกรรมบางด้านของบุตรหลาน เยาวชนจีน ดังนี้

บ้านที่อาภิง อาม่า พ่อ แม่ ญาติผู้ใหญ่ พูดคุย หรือเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชาวจีน หรือเทศกาลจีนให้บุตรหลานฟัง พบว่า บุตรหลาน จะมีความสนใจในเรื่องราวของบรรพบุรุษ สนใจจะเรียนรู้ขนบธรรมเนียม ประเพณี และเทศกาลจีนมากกว่าครอบครัวที่ไม่ได้เล่า นักเรียนที่มีความสนใจจะรู้เรื่องราวของชาวจีนที่เป็นบรรพบุรุษที่อพยพมาอยู่ในสังคมไทย มีความคิดว่าควรจะมีการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี และเทศกาลที่ชาวจีนปฏิบัติอยู่ มากกว่ากลุ่มนักเรียนที่ไม่สนใจจะรู้ และกลุ่มนี้คิดว่าจะเป็นผู้หนึ่งที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณีและเทศกาลของชาวจีนไม่ให้สูญหายมากกว่ากลุ่มที่ตอบว่าไม่สนใจจะเรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวจีนในสังคมไทย และจากการสัมภาษณ์ครอบครัวหนึ่งพบว่า ลูกหลานมีความรู้ ความเข้าใจ และความสนใจในขนบธรรมเนียมมากกว่าที่ผู้ปกครองคิด เนื่องจากไม่เคยพูดคุยกันในประเด็นดังกล่าว (เรื่องชาวจีน รวมทั้งขนบธรรมเนียมจีน) ทำให้ไม่มีการปฏิสัมพันธ์เพื่อนำไปซึ่งการสืบทอดทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ

นอกจากนั้น ปัญหาอยู่ที่ชาวจีนมองว่าวัฒนธรรม (ความคิด ความเชื่อ พิธีกรรม

เทศกาล ฯลฯ) การสืบทอดวัฒนธรรมเป็นลักษณะหรือความต้องการของปัจเจกบุคคล เป็นเรื่องของแต่ละครอบครัว ซึ่งโดยแท้จริงแล้วมิได้เป็นดังนั้น เพราะวัฒนธรรมเป็นเรื่องของส่วนรวม คนส่วนใหญ่ เป็นมรดกของสังคม ซึ่งในที่นี้หมายถึงเป็นมรดกของกลุ่มชาติพันธุ์จีน การที่วัฒนธรรมจีน หรือความเป็นจีนจะดำรงอยู่ก็ต้องเกิดจากการร่วมมือหรือการปฏิบัติของชาวจีนส่วนใหญ่ หรือส่วนรวม ไม่ใช่เป็นเรื่องของผู้ใดคนหนึ่ง หรือครอบครัวใดครอบครัวเดียว

ดังนั้น ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะให้การสืบทอดความเป็นจีนประสบผลสำเร็จในหมู่ลูกหลานคือ จะต้องปลูกฝังให้ลูกหลานให้ตระหนักถึงความเป็นลูกหลานจีน รักและหวงแหนมรดกของบรรพบุรุษ มองว่าเป็นสิ่งที่มีความค่า พร้อมทั้งจะสืบทอดให้ดำรงอยู่ต่อไป ถึงแม้ลักษณะการจัดหรือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมในรุ่นลูกหลานอาจจะแตกต่างจากบรรพบุรุษบ้างก็ตาม โดยมีการผสมผสานกับวัฒนธรรมไทยบางอย่าง มีการลดทอนวิธีการ หรือพิธีกรรมบางอย่าง แต่สาระสำคัญ และความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อพิธีกรรมและเทศกาลยังต้องคงอยู่

การสืบทอดความเป็นจีน : มุมมองทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

การศึกษาครั้งนี้ พบว่าชาวจีนส่วนใหญ่ยังคงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม ประเพณี เทศกาลหลายอย่างไว้ เทศกาลและพิธีกรรมที่ชาวจีนเลือกปฏิบัติสามารถเชื่อมโยงกับความคิด ความเชื่อ ของชาวจีนเกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติ ที่ชาวจีน อธิบายว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ มีพลังอำนาจเป็นตัวกำหนดหรือสามารถควบคุมชีวิต มวลมนุษย์ทั้งหลาย เช่น เทศกาลขอขอบคุณเทพเจ้าปลายปี เทศกาลไหว้พระจันทร์ นอกจากนั้น พิธีกรรมบางอย่างยังแสดงให้เห็นถึงคุณธรรม ความกตัญญู ความดีงาม ในฐานะเป็นสมาชิกของครอบครัว ตระกูล ชุมชนและสังคม เช่น วันไหว้บรรพบุรุษในวันเซ็งเม้ง ไหว้เจ้า ในเทศกาลตรุษจีน สารทจีน เป็นต้น

พิธีกรรมและเทศกาลต่าง ๆ เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มทางสังคม กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความคิด ความเชื่อ (ทางศาสนา) ร่วมกัน สำเนียงร่วมดังกล่าวก่อให้เกิดพลังทางสังคม ความสมานฉันท์ อำนาจ (ในการต่อรองที่จะต่อสู้/ปะทะกับปัจจัยภายนอก) และการรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มตนเองเอาไว้ได้

ศาสนาในมุมมองของชาวจีนมีลักษณะเช่นเดียวกับการนิยามศาสนา ในทัศนะของ Emile Durkheim (อ้างในยศ สันตสมบัติ, ๒๕๓๙ : ๒๐๑) ที่ว่า ศาสนาคือระบบความเชื่อและหลักปฏิบัติ ซึ่งแยกแยะระหว่างความศักดิ์สิทธิ์ (sacred) กับความชั่วร้าย (profane) ออกจากกันอย่างชัดเจน ความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่มาของระบบความเชื่อ ค่านิยมจารีต ประเพณีและบรรทัดฐานที่สังคมยอมรับว่าดีงามและถูกต้อง ศาสนาเป็นพลังในการสร้างความสมานฉันท์ เป็นที่มาของสำนึกร่วม และเช่นเดียวกับ Clifford Geertz (อ้างใน อมรา พงศาพิชญ์, ๒๕๓๙ : ๕๐) ที่อธิบายว่าศาสนา คือ ระบบสัญลักษณ์ ที่ให้ความหมายกับสิ่งรอบตัว มีพลังอำนาจ สามารถสร้างศรัทธา กระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกของคน โดยการให้สังสรรค์กับชีวิต และอธิบายประสบการณ์ในลักษณะที่สอดคล้องกับอารมณ์ ความรู้สึกของคน และเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นจริง

จากการศึกษาพบว่าศาสนาหรือก็คือระบบสัญลักษณ์ที่ชาวจีนให้ความหมายกับสิ่งรอบตัวที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยวิทยาศาสตร์เหล่านี้ มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวจีนอยู่ สัญลักษณ์หรือพิธีกรรมบางอย่างเป็นสิ่งที่ชาวจีนอธิบายได้และบางอย่างเป็นสิ่งที่ยังอธิบายไม่ได้ แต่ทั้งหลายสามารถแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ ความรู้สึก ความร่วมมือร่วมใจ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวจีนได้เป็นอย่างดี เช่น การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมเวียนธูปในเทศกาลกินเจ พิธีชืโกว การสังสรรค์ในหมู่ญาติพี่น้องในเทศกาลตรุษจีน เป็นต้น

ส่วน Victor Turner (1967 : 52) อธิบายสังคมในภาพที่เป็นกระบวนการที่มีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา บุคคลมีความพยายามจะปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป และพิธีกรรมเปรียบเสมือนการแสดงทางสังคม ที่กลุ่มผู้ทำพิธีจัดขึ้น เพื่อดำรงสถานภาพทางสังคมของกลุ่มตน สัญลักษณ์ในพิธีกรรมสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะตอบโต้กับสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมภายนอก รวมทั้งสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการภายใน ตลอดจนอุดมการณ์ในชีวิต

แนวคิดดังกล่าวสามารถอธิบายได้ในพิธีกรรมและเทศกาลต่าง ๆ ที่ชาวจีนปฏิบัติในอดีตและเลือกปฏิบัติในปัจจุบัน ดังนี้

การไหว้เจ้าเป็นพิธีกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ เป็นการแสดงให้เห็นถึงศรัทธาในเทพเจ้าที่ชาวจีนเชื่อว่ามีอำนาจ สามารถดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ ทั้งด้านดีและร้ายให้ตนเอง เป็นการแสดงถึงเจตจำนงให้พระเจ้าซึ่งมีอำนาจคุ้มครอง

ตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ ให้แก่ตน เทพเปรียบเสมือนเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนา ที่ใช้ยึดเหนี่ยวจิตใจยามทั้งปกติ และยามแร้นแค้น

การไหว้บรรพบุรุษ เป็นพิธีกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ที่ฝังลึกในหมู่ชาวจีน สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของโครงสร้างครอบครัวแบบปิตาธิปไตย การสืบสายโลหิตทางญาติฝ่ายบิดาในครอบครัวจีนในอดีต และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน พิธีกรรมการไหว้บรรพบุรุษที่สุสานในวันเซ็งเม้งหรือในเทศกาลสำคัญ สะท้อนให้เห็นถึงความกตัญญูของลูกหลานจีน ความเป็นเครือญาติซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่สำคัญของสังคมจีนที่แตกต่างจากสังคมตะวันตกที่มีลักษณะเป็นปัจเจก

เทศกาลไหว้พระจันทร์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเซ่นไหว้ขอบคุณธรรมชาติ โดยเฉพาะดวงจันทร์ที่ถือว่ามีพลังทำให้พืชพันธุ์ต่างๆ มีความอุดมสมบูรณ์ ในเมืองจีน นอกเหนือจากเพื่อขอบคุณธรรมชาติแล้ว วันไหว้พระจันทร์ยังถือว่าเป็นวันรื่นเริงของหนุ่มสาวที่ได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กัน เป็นวันรวมญาติที่คนในครอบครัวมีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนพูดคุยกันระหว่างที่ทำพิธีเซ่นไหว้ดวงจันทร์

แนวคิดดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงให้เห็นอุดมการณ์ในการดำรงชีวิตของชาวจีนในอดีตที่ให้ความสำคัญระหว่างการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างของสถานะทางสังคม ความมีหน้ามีตา โดยเฉพาะฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ที่มีส่วนร่วมในพิธีกรรมค่อนข้างชัดเจน ที่นักสังคมวิทยาเรียกว่า Latent Function ดังนี้ ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ก็จะมีการจัดโต๊ะไหว้พระจันทร์อย่างสวยงาม ประกอบด้วยเครื่องไหว้ อาหาร ขนมไหว้พระจันทร์ ของใช้ประจำวัน เครื่องสำอาง ของใช้ผู้หญิงจำนวนมาก ต่างจากผู้มีรายได้น้อยกว่า นอกจากนั้นในเทศกาลไหว้พระจันทร์ บางชุมชนยังมีการประกวดประชันโต๊ะไหว้พระจันทร์ว่าใครจะสวยงาม ยิ่งใหญ่ อลังการมากกว่ากัน ซึ่งค่านิยมการประกวดประชันนี้เน้นให้เห็นถึงความร่ำรวยแอบแฝงอยู่เบื้องหลัง

จากมุมมองข้างต้น ผู้วิจัยมองว่าแนวคิดการตีความพิธีกรรมของ Victor Turner สอดคล้องกับการอธิบายบทบาท หน้าที่ของศาสนาในทัศนะของ Emile Durkheim ในด้านที่ว่า ศาสนาเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเชื่อมโยงมนุษย์กับธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ สะท้อนให้เห็นถึงความกลัว ความไม่รู้ต่อสิ่งที่พวกเขาไม่รู้จัก ขณะเดียวกันศาสนาก็เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่สร้างขึ้นมา เพื่อควบคุมมนุษย์ ให้อยู่ในระเบียบ เคารพกฎเกณฑ์

สังคม และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สรุปเชิงวิเคราะห์

ข้อสรุปจากงานการศึกษาอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป คือ ลักษณะความเชื่อของชาวจีนในสังคมไทยมีลักษณะพิเศษ แตกต่างจากสังคมอื่น ๆ คือ มีลักษณะสังเคราะห์นิยม (Syntheticism) คือ ชาวจีนยินยอมพร้อมที่ปฏิบัติตามสังคมอื่น ถ้าพิจารณาแล้วพบว่า การปฏิบัติดังกล่าวไม่ได้ส่งผลเสียหาย แต่เป็นผลดีแก่ตนในด้านใดด้านหนึ่งขณะเดียวกัน ชาวจีนก็ยังคงดำรงความเชื่อในพิธีกรรมของตนมาตลอด โดยความเชื่อของชาวจีนในอดีต ได้มาจากการผสมผสานความเชื่อระหว่างพุทธศาสนาการบูชาบรรพบุรุษลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อและการนับถือเทพเจ้าเข้าด้วยกัน ปัจจุบันพบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมที่ชาวจีนเลือกที่จะปฏิบัติ และเต็มใจจะสืบทอดทั้งตั้งใจและไม่รู้ตัว มีความเชื่อมโยงกับความคิดเกี่ยวกับความกตัญญูที่ลูกหลานจีนมีต่อบรรพบุรุษทั้งที่มีชีวิตอยู่ และที่เสียชีวิตไปแล้วเป็นสำคัญ

ในงานวิจัยชิ้นนี้พบว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนจำนวนหนึ่งยังคงสามารถรักษาอัตลักษณ์ที่เด่นซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อทางศาสนาของตนเองไว้ได้จนกระทั่งปัจจุบัน และมีแนวโน้มจะสืบทอดให้ลูกหลานหรือทายาทในรุ่นต่อไป เช่น ประเพณีการไหว้เจ้า โดยเฉพาะการไหว้เจ้าที่ (ตู่เจี๋ย) ประเพณีเซ่งเม้ง หรือประเพณีการไหว้บรรพบุรุษที่สุสาน เทศกาลตรุษจีน สารทจีน และเทศกาลกินเจ

อย่างไรก็ตามจะพบความเป็นจริงที่ว่าความรู้ ความเข้าใจที่ถ่องแท้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือเทศกาลต่าง ๆ ของชาวไทยเชื้อสายจีนปัจจุบัน โดยเฉพาะในรุ่นลูกหลานที่เกิดในประเทศไทย เป็นไปอย่างผิวเผิน ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานที่สำคัญ คือ ความเชื่อทางศาสนา แนวคิดลัทธิเต๋า แนวคิดลัทธิขงจื้อ หรือแม้กระทั่งความเชื่อในเรื่องของผี หรือวิญญาณบรรพบุรุษ ดังนั้น หลายอย่างจึงถูกปฏิบัติในฐานะลูกหลาน หรือทายาท แต่ไม่ได้มีความรู้ ความเชื่อในอำนาจสิ่งต่าง ๆ อย่างแท้จริง ดังจะเห็นจากการปฏิบัติของลูกหลานต่อการไหว้บรรพบุรุษที่สุสานในเทศกาลเซ่งเม้ง ที่งานวิจัยพบว่าลูกหลานส่วนใหญ่เห็นด้วยที่จะคงไว้ในประเพณีนี้ และจะทำหน้าที่สืบทอดเทศกาลดังกล่าวต่อจากพ่อแม่ ทั้ง ๆ ที่ลูกหลานหรือแม้กระทั่งรุ่นพ่อแม่ปัจจุบันหลาย ๆ

ครอบครัวก็ไม่ได้มีความเชื่อเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของวิญญาณ ผี หรือมีความเกรงกลัวที่จะถูกวิญญาณ (บรรพบุรุษ) ลงโทษเช่นความคิดดั้งเดิม หรือข้อมูลที่พบว่าชาวจีนส่วนใหญ่ยังมีการไหว้เทศกาลสารทจีน สารทขนมจ้าง โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนหนึ่ง ไม่ทราบความหมายหรือความสำคัญของวันดังกล่าว แต่ทราบเพียงว่าเป็นวันสำคัญอีกวันของชาวจีนที่มีการไหว้เจ้า และไหว้บรรพบุรุษ โดยมีขนมเซ่ง ขนมเทียน และขนมบ๊ะจ่างเป็นสัญลักษณ์สำคัญ เป็นต้น โดยที่หลายคนให้เหตุผลว่าไหว้ก็ไม่เสียหายอะไร แต่ถ้าไม่ไหว้ เหมือนที่เคยไหว้ จะไม่สบายใจ เป็นต้น

ข้อค้นพบนี้ตรงกับงานวิจัยหลายชิ้น เช่น งานของแสง มงคลมาศ (๒๕๓๑ : ๑๗๒) ที่กล่าวว่าแม้นคนจีนรุ่นเก่าจะเคร่งครัดในประเพณีของตน แต่ไม่สามารถสืบทอดสิ่งเหล่านี้ให้ลูกหลาน อย่างมีประสิทธิภาพ ประเพณีหลัก ๆ เท่านั้นที่ยังมีการสืบทอด และแม้จะมีการสืบทอด แต่การปฏิบัติก็มักจะเป็นไปด้านพิธีกรรมมากกว่าการเข้าใจและรู้ความหมายของประเพณีอย่างแท้จริง การปฏิบัติทำตามผู้ใหญ่บอกไว้ แต่ไม่เข้าใจว่าทำไมต้องทำเช่นนั้น เช่นเดียวกับพลศักดิ์ จิรไกรศิริ (ม.ป.ป. : ๓๑) ที่สรุปว่าเยาวชนจีนส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อในการบูชาบรรพบุรุษ และเชื่อฟังผู้ใหญ่ นิยมไหว้เจ้า แต่ความเข้าใจในเดาของชาวจีนปัจจุบันเป็นไปแบบผิวเผิน การไหว้เจ้าเป็นไปตามธรรมเนียมมากกว่าความเข้าใจ ความรู้เกี่ยวกับเดานั้นน้อยมาก จนไม่สามารถปะติดปะต่อความเข้าใจระหว่างการบูชาเจ้า บูชาฟ้า และธรรมชาติเข้าด้วยกันได้

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่า ถึงแม้ว่าความคิด ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันจะแตกต่างอย่างมากจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากโพ้นทะเล แต่ภายใต้บริบทสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมพุทธศาสนา แบบหินยาน และพื้นฐานวัฒนธรรมไทยมีหลายสิ่งอย่างที่คล้ายคลึงกับวัฒนธรรมจีน เช่น ความเชื่อในพุทธศาสนาเรื่องชาตินี้ ชาติหน้า (การเวียนว่ายตายเกิด) การให้ความสำคัญกับผู้อาวุโส เครือญาติโดยเฉพาะญาติฝ่ายบิดา การให้ความสำคัญของสถาบันครอบครัว ทำให้ประเพณีของสองสังคมเกิดการหลอมความเชื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนไม่สามารถแยกออกกระหว่างวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมจีน หรือความเชื่อแบบไทย พุทธ และความเชื่อแบบจีน มหายาน

ด้านการสืบทอด พบว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนในแต่ละครอบครัวมีการสืบทอดความคิด ความเชื่อ พิธีกรรม เทศกาลสู่ลูกหลานแตกต่างกันไป มีทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น บอก หรือสั่งให้ลูกหลานเป็นผู้ปฏิบัติโดยตรง เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้ฟัง ปฏิบัติ

ให้ดูเป็นตัวอย่าง จนเกิดเป็นธรรมเนียมการปฏิบัติของลูกหลานต่อมา สอดคล้องกับข้อมูลของลูกหลานที่กล่าวว่า วิธีการสำคัญที่สุดที่ทำให้กลุ่มตัวอย่าง รุ่นลูกหลานได้ความรู้เกี่ยวกับเทศกาล ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ คือ การปฏิบัติที่บ้าน เป็นผู้ปฏิบัติโดยตรง ซึ่งเป็นวิธีที่บ้านชาวไทยเชื้อสายจีนใช้มากที่สุด ส่วนวิธีการอื่น ๆ มีความสำคัญน้อย เช่น การพูดคุยกับสมาชิกในบ้าน พูดคุยกับบุคคลอื่น ๆ นอกบ้าน การอ่านหนังสือหรืออินเทอร์เน็ต เป็นต้น สอดคล้องกับงานการศึกษาของ เอมอร์ ซลฟีโลฟงศ์ (๒๕๔๕) ที่พบว่ารูปแบบในการสื่อสารของชาวจีนในไชน่าทาวน์ที่ก่อให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรมมี ๒ รูปแบบ คือการสื่อสารแบบเป็นกิจจะลักษณะ (การสื่อสารโดยตรง) โดยชาวจีนรุ่นแรกจะใช้วิธีการพูดบอก หรือสอนโดยตรง เพื่อให้ลูกหลานได้รับรู้วัฒนธรรมจีนด้านต่าง ๆ อีกรูปแบบที่ชาวจีนรุ่นแรกใช้ก็คือ การสื่อสารแบบไม่เป็นกิจจะลักษณะ (การสื่อสารโดยอ้อม) เป็นการสื่อสารโดยไม่ได้ตั้งใจจะสื่อสาร เป็นการทำซ้ำบ่อยๆหรือบางครั้งก็ไม่มี การสื่อสารใด ๆ แต่ลูกหลานเกิดกระบวนการเรียนรู้จนสามารถรับรู้วัฒนธรรมจีนต่าง ๆ ได้เองในที่สุด

ส่วนปัญหาการสืบทอด อยู่ที่รูปแบบการสืบทอดของชาวจีน ที่มีลักษณะไม่เป็นทางการ ไม่เป็นระบบ ไม่ชัดเจน หรือแม้กระทั่งไม่ครบถ้วน ทำให้ลูกหลานจีนรุ่นหลังขาดความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริงในด้านความหมายของเทศกาล พิธีกรรม สัญลักษณ์ หรือขั้นตอน ทำให้บางอย่างขาดหายไป ไม่ครบ หรือแตกต่างไปจากเดิม อีกสาเหตุสำคัญคือการกลืนกลายที่เกิดขึ้นอย่างยาวนานตั้งแต่รุ่นพ่อแม่จนถึงรุ่นลูกหลาน ทำให้ส่วนหนึ่งเปลี่ยนจากลูกหลานจีนเป็นคนไทยโดยสมบูรณ์ วิธีการแก้ปัญหาที่ทำให้การสืบทอดความเป็นจีนประสบผลสำเร็จอยู่ที่ชาวจีนจะต้องเน้นย้ำความสำคัญที่ต้องสืบทอด เพื่อการดำรงอัตลักษณ์ของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ การปลูกฝังทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ลูกหลานตระหนักถึงความเป็นจีน รักและหวงแหนมรดกของบรรพบุรุษ มองว่าเป็นสิ่งที่ดีมีคุณค่า พร้อมทั้งจะสืบทอดให้ดำรงอยู่ต่อไป

บรรณานุกรม

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. **บูรณาการของเยาวชนจีนในประเทศไทย : การเมือง การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร : ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ม.ป.ป.

ยศ สันตสมบัติ. **มนุษย์กับวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗.

เรือนแก้ว ภัทรานุประวัติ. **รายงานการวิจัยเรื่องการสืบทอดความเป็นจีน ผ่านการทำความเข้าใจในความหมายและสัญลักษณ์ทางศาสนาของชาวจีนสู่ลูกหลานในสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๕๕.

แสง รัดนมนกคลมาศ. **บูรณาการชาติ : กรณีชาวจีนในประเทศไทย. ใน กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (บรรณาธิการ), รอยร้าวในสังคมไทย? บูรณาการกับปัญหาความมั่นคงของชาติ.** กรุงเทพฯ : สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

อมรา พงศาพิชญ์. **วัฒนธรรม ศาสนาและเชื่อบันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมนุษยวิทยา.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

เอมอร ชลพิไลพงศ์. **การสื่อสารของชาวจีนในการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างรุ่นต่อรุ่น และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการสื่อสารเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม.** วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

Victor Turner. **The Forest of Symbol : Aspects of Ndembu Ritual.** United States of America : Cornell University, 1967.

